

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**HISTÒRIA I CULTURA
AFRICANA**

Coordinació: ROCA ALVAREZ, ALBERTO C.

Any acadèmic 2021-22

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA I CULTURA AFRICANA			
Codi	100126			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història (R 2015)	4	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	3	3	
	Nombre de grups	1	1	
Coordinació	ROCA ALVAREZ, ALBERTO C.			
Departament/s	HISTÒRIA DE L'ART I HISTÒRIA SOCIAL			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	<p>Classes presencials o activitats equivalents virtualitzades (d'acord amb l'evolució de la Covid19 i el calendari acadèmic): 60 h</p> <p>Distribuïdes en unitats docents (vegeu calendari-programa): la previsió actual és que es virtualitzin la meitat de les sessions presencials previstes, en principi les corresponents a dijous, tot i que això i les activitats proposades es confirmaran en iniciar el curs. El recurs virtual, donat els seus avantatges docents, es mantindrà amb independència de les condicions implantades per la Covid 19.</p> <p>Treball autònom: 90 h</p> <p>Correponent a: estudi de les unitats docents per preparar proves; confecció d'informes de pràctiques i treball...</p>			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	<p>Català. L'alumnat es pot expressar en la llengua que vulgui sempre que sigui comprensible per al docent.</p> <p>Les lectures i fonts podran estar en català, castellà, anglès, francès o portuguès.</p>			
Distribució de crèdits	Tots el crèdits son teòrico-pràctics: el nombre limitat d'alumnes (optativa darrer curs) facilita l'organització d'activitats docents participatives en pràcticament totes les sessions (presentació de conceptes; anàlisi de fonts específiques...).			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
ROCA ALVAREZ, ALBERTO C.	albert.roca@udl.cat	6	

Informació complementària de l'assignatura

L'objectiu específic immediat de l'assignatura és la introducció en la història de l'Àfrica subsahariana, en el sentit d'Àfrica Negra (doncs inclou borses molt minoritàries de població històrica no negroafricans, en el sentit merament fenotípic-social) i en la seva singularitat, des de l'hominització fins a l'actualitat. Una característica diferencial del continuum històric cultural negroafricà (que inclou la diàspora subsahariana) és la seva diversitat, garantida per una sèrie de mecanismes socioculturals i polítics, l'evolució i la vigència dels quals seran analitzades durant l'assignatura.

L'objectiu general de fons és dotar els estudiants de les eines per criticar i reconsiderar les principals fites de la malanomenada "història universal", aprenent a detectar els elements ideològics etnocèntrics que han esbiaixat la construcció de la historiografia i la previsió del futur humà.

Objectius acadèmics de l'assignatura

L'assignatura subscriu tots els objectius generals del Grau d'Història i en proposa uns d'específics

- L'objectiu específic immediat de l'assignatura és la introducció en la història de l'Àfrica subsahariana (que inclou borses molt minoritària de població històrica no negroafricans, en el sentit merament fenotípic-social) en la seva singularitat, des de l'hominització fins a l'actualitat. Una característica diferencial del continuum històric cultural negroafricà (que inclou la diàspora subsahariana) és la seva diversitat, garantida per una sèrie de mecanismes socioculturals i polítics, l'evolució i la vigència dels quals seran analitzades durant l'assignatura.

- L'objectiu específic general, que transcendeix el primer, consisteix en dotar els estudiants de les eines per criticar i reconsiderar les principals fites de la malanomenada "història universal", aprenent a detectar els elements ideològics etnocèntrics que han esbiaixat la construcció de la historiografia.

Aquests objectius específics suposen en gran mesura un desenvolupament comparatiu (propi de la història global i de la interdisciplinarietat que avui en dia presideix totes les ciències socials) sobretot dels següents objectius generals:

- Formar expertos en unos conocimientos históricos que les permitan comprender el mundo que les rodea como una realidad global y compleja, y que, para ello, complementen con otras disciplinas. [entendiendo el mundo en su diversidad local conectada globalmente]
- Formar expertos en el análisis y la interpretación de documentación histórica, textual, material y artística. [dando importancia a las fuentes que recogen la memoria y permiten reconstruir el pasado de los mal llamados "pueblos sin historia"]
- Ofrecer instrumentos que capaciten para iniciar una carrera investigadora en el ámbito de los estudios históricos [facilitando la conexión entre historia local y global]
- Capacitar para la comprensión y el enjuiciamiento crítico de todos los valores (históricos- artísticos, económicos, simbólicos, de antigüedad, etc.) del patrimonio cultural [de la Humanidad, en toda su diversidad, más

intensa en África que en ninguna otra área cultural o histórica]

— Capacitar para saber relacionar significativamente las prácticas históricas con otros campos de la cultura [en particular debido a la fuerte interdisciplinariedad que ha caracterizado desde un principio a la historiografía africana]

Competències

Les competències específiques que promou l'assignatura s'articulen en les generals definides a la memòria del grau (2015). En particular, assenyalen les següents;

...

CG2. Identificar la historiografía, el pensamiento y las tendencias más recientes de la Historia, antropología y/o arqueología, así como reconocer las distintas percepciones sobre un hecho histórico con sus derivaciones ideológicas y éticas.

CE2. Capacidad de establecer análisis comparados en el estudio de la historia local, nacional e internacional [l'enfrontament amb les seqüències històriques subsaharianes és un poderós estímul a les metodologies comparatives]

CT2 Adquirir un dominio significativo de una lengua extranjera, especialmente del inglés [aquesta competència es veu optimitzada pel fet que l'apropament a la h^a d'Àfrica amb un mínim de rigor obliga a enfrontar-se en textos en diverses llengües, en particular anglès, francès i portuguès]

...

CG3. Identificar, comparar y evaluar los métodos, técnicas e instrumentos de análisis y de interpretación de las fuentes y documentos históricos, antropológicos y/o arqueológicos [la raresa de fons documentals per nombroses societats i períodes de la història subsahariana obliga a l'articulació de metodologies distintes i pluridisciplinars, estimulant aquest tipus d'aliança en la recerca i en la docència des del període de formació]

...

CE4. Comparar y contextualizar las principales corrientes, autores y obras de la producción historiográfica, antropológica y/o arqueológica [l'aparent resistència de l'Àfrica negra al desenvolupament ha fet que hagi estat objecte de discussió entre les escoles teòriques, obligant-les a provar-se en circumstàncies diferents en les que foren creades i estimulant la contrastació teòrica sistemàtica i rigurosa -navalla d'Ockham-]

CG5. Reconocer los principales hechos y procesos de cambio y continuidad de la Humanidad en una perspectiva diacrónica [l'apropament a la història de l'Àfrica subsahariana, donada la seva singularitat, afavoreix la necessària complexització de la diacronia humana]

Podríem dir, doncs, que la principal competència específica que es deriva del desenvolupament conjunt d'aquestes competències comuns (desenvolupaments comentats en cadascuna d'elles) seria la capacitat per detectar els biaixos etnocèntrics i per qüestionar el recurs a l'argument d'autoritat en la pràctica historiogràfica [aquesta capacitat afavoreix una selecció més rigurosa de les fonts i una ponderació més científica dels seus potencials explicatius, així com augmenta la capacitat crítica com a ciutadans globals, ajudant a avaluar la

verosimilitut de la informació mediàtica]

Continguts fonamentals de l'assignatura

(*) Les unitats seran concretades i distribuïdes en el calendari-programa presentar pel docent en l'inici del curs.

1. LA SINGULARITAT HISTÒRICA AFRICANA

5-7 unitats docents: ecologia política general, hominització i prehistòria; principi d'autonomia.

2. CLASSICISME AFRICÀ: D'EGIPTE ALS "IMPERIS MEDIEVALS"; ARRELS, CONSOLIDACIÓ I DIVERSITAT DE LA REIALESA DIVINA AFRICANA (SOCIETATS HOLISTES)

6-8 u. d.: les societats clàssiques, Antic Egipte, societat segmentària, estats clàssics (Ghana, Mali, Sonray, Kanem-Bornu...), simbiosis polítiques clàssiques (civilització swahili, Àfrica oriental); frontera africana; poder legítim.

3. L'ÀFRICA PREDADORA. LES SOCIETATS AFRICANES DAVANT DEL TRÀFIC ESCLAVISTA. EL MÓN ATLÀNTIC I LA DIÀSPORA AFRICANA

7-10 unitats: extraversió europea moderna i tràfic negrer (comerç triangular i capitalisme), societats predadores (nous codis ètics), auge dels estats monoètnics, mercantilisme i aïllacionisme intel·lectual, missions i exploracions (s. XIX), adaptacions protocolonials (Madagascar, Ashanti, Dahomey, Mfecane, guerres Boer...), diàspora

4. PERPLEXITAT I DINAMISME DE L'ÀFRICA CONTEMPORÀNIA: COLÒNIA I POSTCOLÒNIA; DEPENDÈNCIA I DESENVOLUPAMENT; MODERNITAT I TRADICIÓ

6-8 unitats: atac (*scramble*) i *impasse* colonial (undirect & direct rule); el llegat colonial (estat-nació, integració forçada en l'economia món, pràctica i ideologia de la dependència, emancipació colonial i nacionalismes, eres del desenvolupament (industrialisme, neoliberalisme, desenvolupament social), neocolonialisme, afropolítica, democràcies (continuïtats i ruptures)

Eixos metodològics de l'assignatura

La metodologia docent es construeix sobre quatre mecanismes principal que exigeixen en tots els casos una participació activa de l'estudiantat:

1. Malanomenada classe magistral: els/les estudiants/es tendran cada setmana recomanacions de lectures en els manuals principal de l'assignatura que haurien de llegir prèviament a la sessió; així mateix rebran informació sobre material per aprofundir i conceptes que poden consultar prèviament per millorar la comprensió. Aquest treball és la base per a la preparació per a la prova de síntesi o examen. Presencial i/o virtual (30-60h. "magistrals", presencials o en *streaming*, en funció del grau de virtualització)

2. Preparació i estudi de les u.d. amb la possible presentació als/a les seus/seves companys/es per part dels/de les estudiants/es de textos i conceptes assignats pel docent a cada sessió, així com del treball col·lectiu. Presencial i/o virtual (30h + temps corresponent al treball col·lectiu)

3. Presentació de breus ressenyes o comentaris crítics sobre algun aspecte de sessions o lectures. Virtual (0-30h en funció del grau de virtualització)

4. Confecció d'un treball col·lectiu dirigit pel docent (lliurament d'esquema, esborrany, exposició i lliurament definitiu). Treball autònom (60h) + direcció virtual/presència

TOTAL: 150h.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

El docent penjarà el calendari-programa en iniciar el curs i que s'actualitzarà en cas d'imprevistos.

Les classes estan programades dijous i divendres, de 9.30-11h, distribuïdes durant 15 setmanes lectives, des del 24 de setembre fins al 15 de gener. Abans de començar el curs es confirmarà a través del campus el calendari i la modalitat de les sessions (virtual o presencial), segons el que indiqui la Facultat de Lletres per adaptar-se a la Covid19 i tenint en compte els imprevistos que hagi pogut sorgir.

Les activitats virtualitzades seran explicades i gestionades a través del campus virtual des de l'inici del curs. Si fos possible, s'inclourien també algunes pràctiques extra-aulàries.

En el calendari programa s'indicarien les previsions de possibles alteracions (mínimes) d'aquest horari (sempre sense muntar-se amb altres assignatures), les propostes d'activitat extra-aulàries i els terminis de presentació de les activitats virtualitzades i el treball col·lectiu (sempre a través del campus virtual).

Després de Nadal s'evitarà impartir matèria nova en la mesura del possible, concentrant-hi exposicions de treballs i tutories generals.

Sistema d'avaluació

L'avaluació s'organitza en torn als mecanismes docents (vegeu metodologia), tenint en compte els objectius i competències buscades i la càrrega de dedicació de l'estudiant.

Prova de síntesi/ examen (40%): es una prova (individual) de raonament sobre el conjunt de la assignatura a partir de les lectures i materials recomanats i de les classes presencials i equivalents . El format exacte serà indicat pel docent abans del període vacacional de Nadal

Pràctiques i presentacions (20%): breus informes (individuals, però organitzats pels equips de treball) a partir de les sessions virtualitzades i les possibles presentacions a classe.

Treball col·lectiu (40%): treball dirigit (lliurament i correcció d'esquema i esborrany, així com exposició abans del lliurament final). El format és indicat pel docent (vegeu Recursos) i el tema és proposat pels/per les estudiants/es i aprovat pel docent.

La imposició d'una alta taxa de virtualització podria canviar aquestes proporcions, tot i que el tipus de proves s'intentarà mantenir en tots els casos.

Bibliografia i recursos d'informació

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

La present informació bibliogràfica vol introduir l'estudiantat en els estudis africans, a partir d'una perspectiva interdisciplinària que ha de presidir qualsevol aproximació històrica a l'Àfrica negra. Les obres són generals i seran comentades pel docent. La bibliografia es podrà complementar amb altres documentacions específiques de períodes o processos. És orientativa. El seguiment dels manuals i de les recomanacions de lectura facilita l'assimilació de continguts i competències.

Manuals i lectures de referència

Iniesta, Ferran, 2008 (2^a), *Kuma. Historia del África negra*, Barcelona, Ed. Bellaterra.

Ki-Zerbo, Joseph, 2011 (1978), *Historia del África Negra. De los orígenes a las independencias*, Barcelona, Bellaterra [edició en castellà, parcialment actualitzada]

Roca, Albert & Ferran Iniesta, 2006, "Raíces. ¿Por qué la historia es un conocimiento vital en el África del siglo XXI?", en Antonio Santamaría & Enara Echart (eds.), *África en el horizonte*, Madrid, La Catarata, pp.

Obres generals

- AAVV, (1980-1993) *Historia General de África*, París, UNESCO [versión completa en inglés] Adams, William M., Andrew S. Goudie & Anthony R. Orme (eds.), 1999, *The Physical Geography of Africa*, Oxford, Oxford University Press.
- Appiah, Kwame Anthony & Henry Louis Gates (eds.), 1999, *Africana : the encyclopedia of the African and African American experience*, New York : Basic Civitas Books.
- Diop, Cheikh Anta, 2012 (1954), *Naciones negras y cultura*, Barcelona, Bellaterra. Diop, Cheikh Anta, 2016 (1981), *Civilización y barbarie*, Barcelona, Bellaterra.
- Heine, Bern & Derek Nurse (eds.), 2007, *A Linguistic Geography of Africa*, Cambridge, Cambridge University Press (CUP).
- Julien, Charles André (ed.), , *Les Africains*, Éditions du Jaguar/Jeune Afrique [12 vol. 121 biografies]
- Middleton, John & John Miller (eds.), 2007, *New Enciclopedia of Africa*, New York, Charles Scribners & Sons. [republicada en 2008 por Gale, en Detroit]
- Phillipson, David W., 2005 (3ª), *African Archaeology*, Cambridge, CUP.

Cal a més recordar les dues famoses sèries documentals dirigides respectivament per Basil Davidson (*África. A voyage of Discovery*, 8 cap. 1984; un historiador molt recomanable amb belles obres com *Madre África, La historia empieza en África...*) i Ali Mazrui (*The Africans: the Triple Heritage*, 6 cap. 1986). Com a mostra de la historiografia colonial (rica en obres monumentals), es poden citar la *Cambridge History of Africa* y la *Breu història d'Àfrica*, de Roland Oliver i John Donnelly Fage.

Finalment, també es pot citar en castellà els manuals del John Iliffe, *África, historia de un continente* (Akal, 2013, 2a), de l'Eric García, *Breve historia del África subsahariana* (Nautilus, 2017) i de l'Anna Maria Gentili, *El león y el cazador. Historia del África subsahariana* (CLACSO, 2012).

Història i societat postcolonial

- Bayart, Jean-François, 2000, *El estado en África*, Barcelona, Ediciones Bellaterra. Chabal, Patrick & Jean Pascal Daloz, 2001, *África camina*, Barcelona, Ed. Bellaterra.
- Ellis, Stephen & Gerrie ter Haar, 2005, *Mundos de poder. Pensamiento religioso y práctica política en África*, Barcelona, Ed. Bellaterra.
- Iniesta, Ferran (ed.), 2007, *La frontera ambigua. Tradición y democracia en África*, Barcelona, Ed. Bellaterra.
- Nugent, Paul, 2004, *Africa since independence*, Londres, Palgrave.
- Roca, Albert (ed.), 2005, *La revolución pendiente. El cambio político en el África negra*, Lleida, Universidad de Lleida.
- Roca, Albert & Ferran Iniesta, 2013, “¿A quién sirve el poder? Algunas claves políticas del África negra postcolonial”, en Antonio Santamaría & Jorge García Burgos (eds.), *Regreso al futuro. Cultura y desarrollo en África*, Madrid, La Catarata, pp. 57-107.
- Santamaría, Antonio & Enara Echart (eds.), 2006, *África en el horizonte*, Madrid, La Catarata. Santamaría, Antonio & Jorge García Burgos (eds.), 2013, *Regreso al futuro. Cultura y desarrollo en África*, Madrid, La Catarata.

Tomàs, Jordi (ed.), 2010, *Secesionismo en África*, Barcelona, Ed. Bellaterra.

Florencio, Fernando, 2006, *Ao encontro dos Mambos*, Porto, U.P. Porto
http://cataleg.ub.edu/record=b2132775~S1*cat

Pensament

Abiola Irele, Francis & Biodun Jeyifo (eds.), 2010, *The Oxford Encyclopedia of African Thought*, Oxford/New York, Oxford University Press

Chukwudi Eze, E. (ed.), 2001 y ss., *Pensamiento africano*, Barcelona, Ed. Bellaterra (3 vol.). Iniesta, Ferran, 2010, *El pensamiento tradicional africano*, Madrid, La Catarata.

Iniesta, Ferran, 2012, *Thot. Pensamiento y poder en el Egipto faraónico*, Madrid, La Catarata.

Un "filó" especialment interessant que s'arrela en aquest camp, però el desborda completament és el dels "coneixements tradicionals" (*Indigenous knowledge* o coneixement local), en camps tan diversos com la medicina, l'agricultura o l'ordenació política.

Literatura

Abiola Irele, Francis & Simon Gikandi (eds.), 2004, *The Cambridge Encyclopaedia of African and Caribbean Literature*, Cambridge University Press, Cambridge.

Kesteloot, Lilyan, 2009, *Historia de la literatura negroafricana. Una visión panorámica desde la francofonía*, Barcelona, El Cobre.

Economia i desenvolupament

Oya, Carlos & Antonio Santamaría, Antonio (eds.), 2010, *Economía política del desarrollo en África*, Madrid, Akal.

A més, es poden consultar: Santamaría & Echart (2006), caps.5, 7, 8.; Santamaría & Burgos (2013) caps. 3, 4 y 7; Chabal & Daloz (2000), caps. 7, 8, 9. Val la pena també fer una ullada als treballs sobre cooperació i relacions internacionals de Mbuyi Kabunda.

Entorn i medi social : gènere, parentiu, jerarquia...

Aquest és un camp enorme que l'assignatura només pot apuntar, suggerir. Us incloc un breu comentari bibliogràfic preparat per a una altra ocasió (en castellà: traducció automàtica), com a mostra de les possibilitats que obre (i això no és res!):

"... Ecosistemes i poblacions: feu un cop d'ull als capítols corresponents de la Història General de la UNESCO i en les entrades de les enciclopèdies africanes. Per a més informació, un primer nivell d'aprofundiment es pot aconseguir amb les obres d'Adams et al. o d'Heine & Nurse (vegeu Obres Generals). Sobre la plèiade d'estudis d'ecologia humana, costa citar un de general. Alguns títols de referència serien l'Atles of our changing environment (Nairobi, UNEP), l'obra de G. Maddox (Subsaharan Àfrica: an environmental history) o les col·leccions de Boon & Hens (Indigenous knowledge systems and sustainable development) o Bollig & Bubbenzer (African landscapes). Un cúmul d'informació interessant apareix, per exemple, en la crítica de nombrosos autors a la "tragèdia dels comuns" d'Hardin a l'Àfrica, en particular analitzant societats de pastors (Johnson, Hutchinson, Faurós ...), però també d'agricultors (Temudo ...).

Sobre parentiu. Val la pena que llegiu els dos capítols dedicats a el matrimoni i el parentiu en la Introducció a l'antropologia general de Marvin Harris (Alianza Editorial, busqueu l'última edició a qualsevol biblioteca universitària,

tot i que les anteriors també us serviren. En l'editorial Anagrama hi ha diverses obres que permeten un primer aprofundiment (com l'editada per L. Dumont:), el llibret de R. Valdés, T. Sanromán i Aurora González (Tres escrits introductoris a l'estudi de el parentiu) també pot servir com a primera aproximació, així com altres manuals com el de P. Kottack, el matrimoni Ember o el diccionari de P. Bonte. Si ens centrem en l'Àfrica, tal com ja vam indicar en la bibliografia general, l'obra de Radcliffe-Brown i Forde (1950) *Sistemes africans de parentiu i matrimoni* (Anagrama), continua sent una bona entrada a el tema, sempre que se sàpiga relativitzar les dades presentades, en particular des del reconeixement de la flexibilitat estratègica, de la variabilitat històrica i de la polisèmia de les categories i associacions de parentiu; amb aquestes reserves (il·lustrades en multitud d'estudis recents), la llarga introducció de Radcliffe-Brown continua, doncs, sent una referència interessant per a qui es vulgui apropar a el tema, abans de donar el salt a autors com F. Héritier. L'antropologia social britànica ofereix moltes obres interants (Richards, Fortes, Evans Pritchard), que han servit com a contrapunt o trampolí a les aproximacions actuals.

Com a exemple d'aquestes, per a Madagascar, les obres d'Ottino (en primer lloc, amb els seus *Les champs de l'ancestralité*), Beaujard (*Princes et paysans*), Maurici Bloch (*Placing the dead ...*) o Feeley-Harnik (*A Green State*) són particularment recomanables.

El complex del primer ocupant o "amo de la terra" és descrit en nombroses monografies. Per exemple, les de tots els autors citats per a Madagascar; en aquest mateix marc (nord-oest de la Gran Illa), són particularment interessants els treballs de Sophie Goedefroit i Laurent Berger sobre les estratègies dels "senyors de la terra" enfront de les immigracions provocades per inversions per al "desenvolupament". Per fer-se una idea de la panafricanidad d'aquesta "institució", val la pena comparar-la amb exemples tan llunyans com el dels baga, estudiats per Ramon Sarró, a Guinea Conakry (vegeu *Studia Africana*).

Per al parentiu fictici o de broma, podeu consultar el monogràfic publicat a *Cahiers d'Études Africains* (nº 184), de el qual teniu un article de Canut & Smith accessible a internet. El tema, present en tot el continent (a Madagascar es coneix com Ziva), ha estat particularment tractat a l'Àfrica occidental (*Parente à plaisanterie*, sobretot a Mali, Burkina Faso i Senegal), on s'intenta instrumentalitzar com a patró per resoldre conflictes (ètnics o altres). Semblant intent podria ser la base d'un treball d'assignatura.

Sobre els grups d'edat, hi ha una important bibliografia, començant per les obres de conjunt de Denise Paulme o Marc Abeles, a part de les referències sistemàtiques que trobem en les monografies. La varietat dels grups d'edat és enorme i, encara que sovint s'han associat a antigues economies guerreres de tracta (el cas dels tonjon bambara -estudis de Jean Bazin- o els impedisca-Intanga zulus -estudis de Max Gluckman, entre altres-), no són exclusius d'aquests models socials. Us incloem al campus virtual un exemple clàssic de grups d'edat entre els massai, en un context postcolonial (Spencer).

L'associacionisme religiós, també tremendament divers i constituït al voltant d'un pluralisme cultural sorprenent, no pot ser ni tan sols breument recollit. Serà tractat parcialment en altres assignatures. Vegeu en primer lloc el que es diu de tot això en la bibliografia general (Chabal & Daloz, Ellis & ter Haar ...). Com a exemples típics abocats sobre l'econòmic, podríem citar el cas de la confraria sufí dels mourides (vegeu els treballs a l' respecte de C. Coulon o I. Coppans, L. Villalón, C. Thiam) o de l'expansió de l'colonialisme. I la bibliografia no farà sinó créixer i diversificar-se ens acostem a el tema des de la perspectiva de la socialització i la jerarquització (iniciacions, coneixement local ..., des dels treballs ja clàssics de Dieterlen o Griaule) o si s'inclou el factor polític en l'anàlisi, element (un parell de mostres. *Religion et transition démocratique en Afrique*, editat en Khartala per C. Coulon i F. Constantin, *On revelation and revolution*, editat pel matrimoni Comaroff) ...

A les classes, amb prou feines es va tractar un tema fonamental de la sociabilitat africana: les modalitats i mecanismes d'intercanvi econòmic i la seva mediatització social (amb el parentiu com a factor o llenguatge destacat). Sobre la reciprocitat, la redistribució i les seves diferències i articulacions amb el mercat, les referències fonamentals serien Mauss, Polanyi, Sahlins o Service; amb tot, per introduir-se, resulta recomanable una nova consulta de la *Introducció a l'antropologia general* de Marvin Harris, en particular, de el capítol dedicat a l'intercanvi. La llista de lectures interessants en aquest sentit és inacabable: Bohannan, Douglas, Lee ... Més recentment, vegeu Guyer, així com la desconfiança cap a la concepció de "economies populars" d'autors com Carlos Oya o Kate Meagher (contrastada amb altres opinions).

Un tema particularment ric i que inunda tots els altres és la introducció de l'factor gènere en la investigació sobre les societats africanes. Juntament amb autors clàssics i actuals com IFI Amadiume (el fundacional Male

Daughters, female Husbands serà publicat en castellà aquest mateix any), Oyèronké Oyéwùmí, Fatou Sarr, Jane Guyer, Gràcia Clark. Signe Arnfred o Andrea Cornwall, es poden consultar tot un seguit de treballs produïts per investigadores i investigadors de l'estat espanyol i de l'entorn de l'GESA, destacant els treballs de Soledad Vieitez (vegeu el seu informe sobre moviments de dones africanes per començar) i de Yolanda Aixelà. Vegeu Santamaría & Echart (2006) cap. 6 + Santamaría & Burgos (2013) cap. 5; *Studia Africana* nº 16 (2005), 18, (2007) 19 (2008); en breu (2015) sortirà publicat un text editat per Albert Roca, Dones, mercats i desenvolupament (Barcelona, Icària), que inclourà diverses bibliografies comentades sobre els estudis de gènere a l'Àfrica. També és d'imminent publicació en *Studia Africana*, un excel·lent estudi de Pilar Lacuna sobre el paper de les dones en els sistemes de poder tradicionals africans, des d'una perspectiva històrica i a partir d'el cas de les mother queen.

..."

Recursos africanistes

Simplement com un tastet, cal esmentar potser els principals agents locals en el camp dels estudis africans, que poden acollir a aquells amb inquietuds en aquest sentit.

En l'àmbit universitari, el **Grup d'Estudi de les Societats Africanes** (interuniversitari amb seu a la UB, fins a 2018, quan es preveu que s'ubiqui a la UdL; A.Roca com a IP), grup de recerca reconegut per la Generalitat. Edita la revista *Studia Africana* (en relançament imminent), la principal dedicada a la investigació sobre l'Àfrica. Està connectada amb altres grups de recerca africanista de la Península (AFRICAINes a la U. de Granada, CEI a la Universitat de Lisboa, Grupo de Estudios Africanos a la UAM, grupos africanistes de la ULPGC i La Laguna...) a través de la xarxa **Agrupació per a la Recerca i la Docència de l'Àfrica** (ARDA). Organitza activitats de doctorat. És responsable científic del màster euroafricà "Cultures i Desenvolupament a l'Àfrica" (CUDA), en aquest moment, suspès per tal d'estudiar la seva possible articulació europea. www.gesafrica.org

Centre d'Estudis Africans i Interculturals de Barcelona, principal associació dedicada a la sensibilització i incidència sobre les societats africanes a Catalunya, així com a la promoció dels estudis africans i la interculturalitat a Barcelona i arreu. Va fundar *Studia Africana* i edita *Nova Africa*. Coordina un postgrau sobre societats africanes (reconeixible per màsters com el CUDA o el RIEA de la UAM). <http://centrestudisaficans.org/>

Institut Catalunya Àfrica. Un dels principals promotors dels estudis africans des de la societat civil catalana. Promou també la sensibilització respecte a l'Àfrica, en particular en els camps universitari, artístic i empresarial (aliances de coneixement). <http://www.catalunyafrica.org/ca>

Wiriko. Associació creada per antics estudiants del CUDA per a la divulgació i promoció de les arts i cultures africanes (amb informació d'actualitat). <http://www.wiriko.org/>

Centro Panafricano: proyecto personalista, pero con información interesante desde la visión afrocéntrica. <http://www.centropanafricano.com/>

Fundación Sur. Portal de noticias (sorgida de la antiguo Biblioteca Cidaf de los Padres Blancos) <http://www.africafundacion.org/>

Casa África; agencia principalmente cultural y diplomática de AECID (MAEC) <http://www.casafrica.es/>

...